

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

פסחים נ-נו | פרשת וארא | גליון מס' 54

דף נ:

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה בא לשמה - כתב בס' נפש החיים להגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל (אחרי שער ג' ה"ג) דאין הפירוש דווקא שיבוא מזה לשמה עד שאח"כ יעסוק בה תמיד כל ימיו רק לשמה, אלא היינו שבכל פעם שהוא לומד בקביעות זמן כמה שעות רצופות אף שבדרך כלל היתה כוונתו שלא לשמה, עכ"ז בלתי אפשר כלל שלא יכנס בלבו באמצע הלימוד עכ"פ זמן מועט כוונה רצויה לשמה, ומעתה כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר ע"י אותו עת קטן שכיון בה לשמה, עכ"ל.

עוד נציין למש"כ האדר"ת זצ"ל בספרו עובר אורח (סי' קטז): אמר [מה"ו יעקב מאיר כהנא מוילנא שליט"א מח"ס מאור יעקב] במה שאמרו [פסחים ג, ב] לעולם יעסוק שלא לשמה, דרצה לומר שאפילו כשעוסק שלא לשמה אין חשש כלל, דגם זה הוא לשמה, וכדאמר רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן [בבא מציעא פד, א] התם קראו לי רבי, הכא קוראים לי רבי, א"כ גם כשיקראוהו רבי הוא לשם שמים, דעל כל פנים יכול היה להשיג הכבוד הזה גם ממקום אחר, ומ"מ פנה להשיג הכבוד מן התורה, הרי שלמד לשמה. ע"כ.

וקוצצי אילנות טובות וכו' אינו רואה סימן ברכה לעולם. מ"ט דתהו ביה אינשי - החיד"א בשו"ת חיים שאל (סכ"ג) נשאל דהרי בלא"ה יש בזה איסור בל תשחית אילנות שהוא אסור מדאורייתא, ועוד דיש בזה גם סכנה וכדאיתא בהחובל לא שכיב שבחת ברי אלא דקץ תאנתו בלא זמנה. והשיב דבפסקי תוס' כאן איתא דהא דקוצצי אילנות דהכא, באילנות סרק איירי.

אלא דהחיד"א העיר בלשון "אילנות טובות" דחוק לפרשו באילן סרק, וכדמשמע בלשון הברכה שלא חיסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות

טובות, וכן נראה במכות כב. ע"ש, וגם המהרש"א כאן פירש דבאילן עושה פירות איירי, וע"כ כתב החיד"א דהאיסור והסכנה הם בשעת קציצה, וקאמר הכא דגם בשעת המכירה אינו רואה סימן ברכה משום דתהו ביה אינשי. ע"כ. ועיין בשו"ת בנין ציון (סי' סא') ובתשובות הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד (סי' ע"ט).

ומגדלי בהמה דקה - כתב בהערות הגרי"ש אלישיב דקשה כנ"ל דהא הוי איסור ממש. והנה אמרינן בב"ק סו"פ מרובה מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ואמרו הרופאים שאין לו רפואה רק אם ישתה חלב רותח מיד מן העז ולקח עז וקשר למיטתו נכנסו חבריו לבקרו וראו העז אמרו לסטים הוא שמגדל בהמה דקה וקאמר בגמרא שלא היה לו לחסיד עון חוץ מעון זה וקשה הא היה חולה בלבו וזה הוי פקוח נפש ומפרש המאירי פי' מבהיל על הרעיון דכיון שיש בזה תקנת חז"ל לצורך הרבים בבין אדם לחבירו צריך למסור נפשו על זה. וא"כ י"ל דהכא מיירי בכה"ג שהיה פיקוח נפש וא"כ אי"ז איסור אלא משום דתהו ביה רבים לכך א"ר סימן ברכה.

דף נא.

עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו וכו' - הנה ההפלאה בנתיבות לשבת (אבה"ע"ז סכ"ג) העיר מהא דאיתא בשבת (לג ב) דכשיצא רבי שמעון בר יוחאי מהמערה הכניסו רבי פנחס בן יאיר חמיו לבית המרחץ, וכתב דהאיסור רק על החתן כשחמיו ערום ורבי פנחס בן יאיר נכנס כשהוא לבוש. (ובגמרא בשבת איתא דרפב"י היה חתן של רשב"י ולפ"ז אין לתרץ כן, מיהו כבר כתוב בסדר הדורות ד"ט

והאדר"ת בשו"ת מענה אליהו (סמ"ז) תירץ דשאני רשב"י ורפב"י דאימתא דמרייהו עלייהו ולא שייך בהם חשש הרהור, דכיו"ב איתא בנדה (יג א) ע"ש.

וכיו"ב תירץ הר' אברהם פלאג'י בספר שמע אברהם (ס"ע), ע"ש.

והרמ"א (אבהע"ז סי' כ"ג סעיף ו') פסק בזה"ל: עוד אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא (אגודה).

ובערוך השלחן (שם סעיף ח') תמה על מה שאין נזהרין בזה היום אפילו במקום שאין מכסין ערותן, וכתב דסבור הייתי לומר דבגמרא אמרו שלא ירחץ עמהם, וסתם רחיצה בזמניהם היה באמבטאות, ובזה אסור שלא ישבו באמבטי אחת דבזה איכא הרהור, אבל במרחץ שלנו שרק בבית אחד הם אין חשש בזה, אלא דכתב דהמרדכי דחה היתר זה דמסברא אין חילוק בזה. מיהו כתב דמ"מ י"ל דהעולם סומכים על זה, אמנם הירא את ה' ירחק מזה.

ורבי צדוק הכהן זצ"ל (ספר הזכרונות, הובא באוצר הפוסקים סי' כ"ג) ג"כ תמה על מה שמכו עכשיו להקל בדין זה, וכתב דאולי לפי שבזמניהם היו המרחצאות רק להזיע והיו יושבים בטל ע"כ יש לחוש להרהור, אבל עכשיו שבמרחצאות רוחצים ומשפשפים עצמם מבלי להזיע ואין יושבים בטל, א"כ י"ל במלאכתם הם טרודים ואין שייך הרהור, אלא דסיים דמ"מ קשה להקל בדינא דגמרא ובפרט שנמצאים כמה שיושבים בטל.

עוד יש ליישב מנהג העולם (במצבים מסוימים) עפ"י מש"כ המהר"ם חלואה (כאן) דהאיסור לרחוץ עם אביו וחמיו הוא במרחץ יבש שמגולים, אבל בנהר או בחמי טבריא שמכוסים במים מותר.

עוד נציין למש"כ בספר "שמע אברהם" (סימן ע) שמותר לשים עלוקות לאביו גם במקומות המכוסים ולא דומה למרחץ, משום שבמרחץ שניהם (בין האב ובין הבן) ערומים מכל וכל, וזוהי סיבה לבא לידי הרהור, אבל בנתינת עלוקות, שהבן לבוש והאב מגלה טפח ומכסה טפחים, וגם הבן בעבודתו טרוד מותר, ויכסה פניו וישתדל עד כמה שאפשר שלא לראות, וכיון דהוא בא לעשות רפואה לאביו אפילו שאין החולי כבד עליו תביר יצריה (נשבר בזה יצרו) ויסור מתוכו מחשבות און, לכן אין לחוש לזה. וע"ע בס' חשוקי חמד מש"כ בזה.

דף נג:

כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה - נאמר בגמ' תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים, שלחו לו: אלמלא תודוס אתה גזרנו עליך

נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. ושאלה הגמרא (בעמוד ב) איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה [ומפני כבודו לא גזרו עליו נידוי], או בעל אגרופין הוה [ומפני היראה לא גזרו נידוי], ומוכיחה הגמרא דהוה גברא רבה, עיין שם. ורבי יוסי בר אבין אמר שמטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה, דאמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף.

והקשה החתם סופר (בחידושו שם ד"ה איבעיא להו) מאי נפ"מ מחמת מה לא נידו את תודוס. והשיב דאיכא נפ"מ דאי גברא רבה הוה, ש"מ דלא מנדין ולא מלקין גברא רבה [ודלא כמבואר בפסחים דף נא ע"א דמימני אנגיזא], אבל אי בעל אגרופין הוה לא מוכח מידי. ומוסיף החת"ס דבזה מיושב הר"ף שהביא שתודוס היה גברא רבה ומטיל מלאי והרכיב ב' לשונות אהדדי. ולהאמור ניחא דס"ל לר"ף דרבי יוסי בר אבין לא חולק אברייתא מפורשת דגברא רבה הוה, אלא רצה לתרץ למה לא נגדוהו עכ"פ, לכן הוסיף לומר מלבד שהיה גברא רבה, עוד היה מטיל מלאי ואהני ליה להעלותו חד דרגא דלא עבדין לי מידי לא שמתא ולא נגדא, עכ"ד. וע"ע תי' נוספים שכתב בזה החתם סופר (עה"ת - שמות ע' ל"ז).

ונראה לבאר טעמו של דבר שהמטיל מלאי ניצל ממלקות, על פי המבואר במסכת מכות (דף כג ע"א) שעיקר עונש המלקות הוא הביזיון שנאמר ונקלה אחיך לעיניך, וע"י שמטיל מלאי לכיסם של ת"ח ומרים את כבודם ניצל מהביזיון שהיה מגיע לו. וא"כ זכינו לעצה להינצל קצת מיסורים ע"י שיטיל מלאי לכיסם של ת"ח, כלומר שלא סגי שיתן רק צדקה, אלא יתן שיעור גדול יותר שיהיה לת"ח כדי פרנסתם בצורה מכובדת, כלשון רש"י (ד"ה מטיל מלאי) 'נותן סחורה לת"ח להשתכר בה'.

עוד נציין למש"כ הברכי יוסף (יו"ד סי' של"ד אות נ') דמי שהוא בעל אגרופין ויראים לנדותו, לכאור נראה שיכולים להימנע מלנדותו מפני היראה, כדאמרין בסוגין אלמלא תודוס אתה ובעי אי בעל אגרופין הוה, אלמא דמי שהוא בעל אגרופין יכולין להימנע מלנדותו. ושמא יש לחלק דהתם הוי גזירה בעלמא, דהכא הוי גזרה בעלמא דדמי לקדשים בחוץ, אבל אם עבר איסור ברור אפשר דחייבין לנדותו ואין להמנע מפני שהוא אלים.

אמנם בשו"ת חות יאיר (סי' קמ"א) מביא שהמקור של השו"ת מהר"י וייל המובא ברמ"א שם סי' של"ד שנהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה כיון שיש חשש שיעמדו עלינו, המקור הוא מסוגין כנ"ל, והוסיף התו"י שמכאן גם מוכח שגם אם יהי רק

אבל במאירי כתב רעיון נפלא, דרך תלמידי חכמים יכולים להעריך גודל האבידה שהי לנו באבידת בית המקדש ובחסרון כל הקרבנות ועבודת הקדשים שהיה לנו, ולכן עליהם מוטל ביותר להתאבל ולקונן על החורבן.

וידוע אמרתו של החי"ם ששאל בביאור דברי השולחן (ערוך אורח חיים סי' א') שראוי לכל ירא שמים להיות מיצר על החורבן. וכי רק לירא שמים ראוי להיות מיצר על החורבן, ושאר כל אדם לא. ותירץ שמי שאינו ירא שמים ראוי לו להיות מיצר ודואג על החורבן של עצמו.

וביאר הגאון ר' אליהו פישר שליט"א שמי שאינו ירא שמים באמת, לא יוכל להיות מיצר ודואג על החורבן בכנות, כי אין בכוחו להעריך ולהבין את כל המעלות הטובות והרוממות שהיה לעם ישראל בעת שהיה בית המקדש קיים.

דף נה:

תנא החייטין שכן הדייט תופר כדרכו בחול המועד
וכו'- הביאור הלכה (סי' תקמ"ב) דן בכובסין וספרין בזמן שעושים מלאכתן בחוה"מ, וכגון ליוצאים מבית האסורין, אם רשאים לקחת שכר, או דוקא בחנם שרי, וכהא דאיתא בסי' תקמ"ב לענין העושים מלאכה לצורך המועד (בשאר צרכים חוץ מאוכל נפש). וכתב הביאור הלכה דאין להביא ראיה ממש"א כאן החייטין שכן החייט תופר כדרכו וכו' ובערב פסח בודאי מותרין ליטול שכר, וא"כ ע"כ דגם בחול המועד שרי, שהרי כל ההיתר של ערב פסח נלמד מחול המועד, דיש לדחות, דלענין שכר אין לדמותן, דבחול המועד י"ל דאסור לקחת משום דהוי כעובדא דחול, וכמש"כ הרא"ש (מו"ק), אבל ערב פסח שהוא באמת חול לא שייך ענין זה.

דף נו.

גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו- הנה מובא בש"ע סי' ר"מ סי"ח שדעת הרמב"ם וכן פוסק השו"ע שאפילו אב רשע מצוה לכבדו, ואף לדעת הטור שחולק וכן פוסק הרמ"א, עכ"ז אסור לצערו (כמו שכתב הש"ך שם).

וקשה דבגמרא פסחים נ"ו מובא שחזקיהו המלך גירר עצמות אביו על מיטה של חבלים כדי לביישו שתהיה לו כפרה על מעשיו הרעים. והרי אסור לצער אפילו אב רשע?

ומצאנו בזה כמה יישובים ונצייןם כדלהלן:

א. במשניות פסחים סו"פ ד' בתפארת ישראל - בועז וכן בשו"ת עמודי אור סי' קט"ז מתרצים שאחר מיתה מותר. שאף אם נאמר שבחיים אסור לצערו,

הפסד ומניעת הריח לתלמיד חכמים ג"כ אין צריך למחות כדאמרינן הראב"ד מטיל מלאי לכיס של ת"ח הי'.

מה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך וכו'- האור שמח (הל' תשובה פ"ד סוף ה"ד) תמה דאיך למד מצפרדעים והא הצפרדעים נצטוו במפורש ליכנס לתנור. ותירץ בשם ספר לוית חן, דלא היה ציווי מפורש איזה צפרדע חייב ליכנס לתוך התנור, וע"כ היה כל צפרדע וצפרדע יכול להשתמש. ובס' פנינים משולחן הגר"א הביא שכן תירץ הגר"א להגאון בעל שאגת ארי' בהיותו ילד בן שבע, והגביהו השאגת ארי' ונשקו על מצחו.

והאמרי אמת תירץ דדרשה זו דמשארותיך הצפרדעים בעצמם דרשו דרשה זו, ולזה אמרו בתנא דבי אליהו (רבה פ"ז) על הצפרדע צפור שיש בו דעה, היינו הדעת לדרוש דרשה זו.

דף נד:

ובין השמשות שלו אסור- הגבורת ארי (תענית יב ב) הקשה דאמאי בין השמשות שלו אסור והא תענית ציבור דרבנן הוא וקו"ל דספק דרבנן להקל, ותירץ דכי אמרינן ספיקא דרבנן להקל הני מילי היכא דא"א לבא לתרתי קולא דסתרי אהדדי, אבל אם באנו להקל בבין השמשות של ט' ניקל גם בביה"ש בכניסתו וגם ביצאתו, ונמצא דממה נפשך קעביד איסורא והוי תרתי דסתרי.

אין תענית ציבור בבבל- ופרש"י הואיל ואין צריכין לגשמים וכו'. והיינו דכמפרש"י לקמן דעמוקה היא. והקשה בערות הגריש"א דקשה והרי לפעמים יש צרות חמורות יותר מחסרון גשמים רח"ל ומתענים עליהם כמו בתעניות על חיה רעה ועיר שהקיפיה וכו'. ומפרש המאירי דכדי לתקן תענית צריך שהנשיא יסכים עליהם והנשיא יושב בא"י ולא בבבל ולכך בשלמא אם היה תענית על גשמים בבבל ובזה כיון שכבר נתקן סדר התעניות בא"י וחומר כל אחד מהתעניות לשעתה אינו דבר חדש וא"צ הסכמת הנשיא לבבל ביחוד ושייך ממילא כל חומר תענית ציבור שיש בתעניות אחרונות, אבל על שאר צרות כיון שלא נתקן מהו חומר התענית א"כ א"א לתקן בבבל חומר של תענית ציבור כיון שאין שם נשיא. ע"ש.

דף נה.

ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים וכו'- הטעם דתלמידי חכמים דוקא בטלים בזה, לפי הפירוש הפשוט הוא משום שאדם חשוב צריך להחמיר ע"ע.

ו. עוד כתב ליישב המאור ישראל שמטרתו של חזקיה היה כדי להודיע שמכאן ולהבא חושבנא טבא להחזיר עטרה ליושנה, והוה ליה הוראת שעה למיגדר מילתא, ולעשות סייג וגדר לתורה. וגרם ע"י כך לכמה רשעים שיחזרו בתשובה. (שרצה להראות לכל ישראל את גנותו של אביו שהחטיאם והדיחם לע"ז, וחזקיה להיפך החזירם בתשובה וריבץ תורה בכל ישראל, לכן היה חייב לעשות כן כדי לעקור מהם את רשעות אביו).

אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד- רש"י פירש נדמה שאמרו שמע ישראל, היינו דהשבטים אמרו ליעקב שמע אתה ישראל. השדי חמד (ח"ג קמג א) הביא להקשות דאיך קראו השבטים את יעקב בשמו, והא קי"ל דמדן מורא אב אסור לקרות את האב בשמו, ותירץ עפ"י מש"כ התו"י (יומא פז א) דרב הונא קרי ליה לרב בשמו "אבא" שהוא משום דאבא הוא שם המראה על גדולה, וה"נ שם ישראל שנקרא כן ע"ש כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל. (וכבר כתב כן השל"ה בפרשת ויחי). וכתב השדי חמד דמ"מ פשוט דאדם דעלמא שקרוי "ישראל", אסור לבנו לקרות בשמו, דרק ביעקב אבינו שם "ישראל" מראה על שררה וגדולה. וק"ל.

הופיע ויצא לאור החיבור הנפלא 'שאלות הלומדים' עמ"ס עירובין והוא שאלות ומשא ומתן של הלומדים בשיעור ניתן לקבלו ע"י בקשה במייל המערכת- כמו כן ניתן לקבל את שאלות הלומדים עמ"ס ברכות ושבת

הודעה חשובה ודחופה

לאחר שזיכנו ה' להקים את הכולל הייחודי 'בית מדרש גבוה לכהנים' - והוא כולל ערב וכולל יום שישי לכהנים להכניסם לעבודת בית מקדשנו שיבנה במהרה בימינו כרצון אדיר חפצו של מרון הח"ח זיע"א שהרבה לעורר ע"כ בספריו ובמכתביו- ואשר נוסד ע"י מאות אנשים אשר נתנו ה"ק של 10 לה לקיומו והחזקתו. [ועדיין זקוקים אנו לעוד הוראות קבע- וניתן לתרום דרך מכשירי נדרים עבור בית מדרש גבוה לכהנים]. כעת שאיפתנו להקים 'כולל יום שלם' לכהנים, כל מי שיוכל לסייע בדבר גדול ונשגב זה למען בית ה' אלוקינו הן בעצה והן בממון שכרו רב למאוד- פנו כעת למס' הטל: 0504166339 או במייל k0504166339@gmail.com

אחר מיתה מותר. דס"ל שכבוד אב לאחר מיתה דרבנן וברשע ודאי א"צ לכבדו.

ב. כעין זה ומטעם אחר כותב בהגהות ניצוצי זוהר מהגר"ר ראובן מרגליות לזוה"ק ח"א קסד, ב אות ו, על הזוהר שכותב שרחל אמנו נענשה על שציערה את אביה וגנבה את התרפים, וכותב שם שבהג"י יעב"ץ מעיר מהגמ' על חזקיה שביזה את אביו כדי שיהיה לו כפרה. ומתרץ שכל זמן שהרשע חי יש לו סיכוי לשוב בתשובה ולכן אין לצערו. אבל אחר שמת מותר לביישו כדי שיהיה לו כפרה.

ג. בספר בית יוסף מביא מדבש לפי בשם מהר"י סגל, לפמ"ש בספר בגדי אהרן שאאע"ה לא היה חייב לכבד את אביו תרח, דשלשה שותפין באדם אב ואם והקב"ה, ותרח ויתר על חלקו בזה שמסרו לנמרוד (שידון אותו למיתה בכבשן האש). וכן אחז אביו של חזקיהו ויתר על חלקו בבנו, בזה שמסר אותו למולך כדאיתא בסנהדרין (סג, ב), וניצל ע"י שאמו סכתו בדם סלמנדרא, ולא שלט בו האש (וכ"כ במרגליות הים לסנהדרין מז, א אות ד').

ד. בספר משנת יעקב להגר"י שור (חלק ברכת יעקב ע"מ ברכות) כתב שנראה שמומר לע"ז גם הרמב"ם מודה שא"צ לכבדו לפי שיצא לגמרי מכלל ישראל, וכ"ש באחז שהיה מלך והדיח את ישראל לעבוד ע"ז כאחאב וירבעם, ובכה"ג מותר אפילו להכותו ולקללו.

ה. והגר"ע יוסף זצ"ל בספרו מאור ישראל (ח"ב) למס' פסחים (נו, א) האריך בזה מאד, ומביא מראשון לציון לבעל אוה"ח הק' (דף צ"ו חי' ליו"ד סי' רמ"א) שכותב שרק אם האב רשע לשעה, שעבר עבירה מה"ת שנקרא ע"ז רשע, ואינו ממשיך ברשעתו, אז צריך לכבדו לדעת הרמב"ם. אבל ברשע גמור שממשיך ברעתו, ועובר כל העבירות הבאות לידו, א"צ לכבדו. וכ"כ גם באוה"ח ריש פ' קדושים). ולפי זה מובן, כי באחז שהרשיע כל ימיו בע"ז ונתן בניו למולך, והרבה פשע לבלי חוק לכו"ע א"צ לכבדו. אולם החיד"א בברכי יוסף ליו"ד סי' רמ"א מקשה על דברי הראשון לציון הנ"ל, ומוכיח שלא כדבריו, ומביא עוד ספ' החולקים על האוה"ח הנ"ל.

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב- שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב.

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון במס' 03-6171111 להקיש *7 ואז קוד 66339*.

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון היוצא ע"י 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק. ניתן לתרום עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' להכנת הכהנים לעבודת ביהמ"ק << דרך מכשירי נדרים פלוס.